

META JKUN M'N-ALLA

Kien nhar ta' Hadd, f'xi t-tmienja-u-nofs ta' filghödu, fir-rebbiegħa ; f'raħal hawn Malta, li kieku ma ridtx insemmi ismu.

Żewġt itfal, misfehmin minn kemm-il-jum qabel, kienu ltaqgħu biex imorru għall-għasafar flimkien. Il-kbir bejnhom kellu x'erbatax-il-sena; qawwi, samrani, xagħru iswed tuta, għajnejh qastnin. Kien jismu Pawlu. L-ieħor ta' xi tnax : godli, qamħi, xagħru għasli w-għajnejh suwed. Isem dan kien Nazju. Ma kienx ilhom wisq li għamlu ħbieb: xi ħmistax ; minn meta Pawlu kien ġieb għasfur, nofs ilbies, l-iskola; u wara li xaba' jilgħab bih fil-milgħab, kien tah lil Nazju. Dan ħadu d-dar, imma nsieh ffit waħdu, u kilethulu l-qattusa !

Issa Nazju kien isus wara Pawlu biex iġiblu għasfur ieħor ; imma dan qallu li jekk irid għasfur ieħor, kellu jmur ukoll hu miegħu ifittxu flimkien fejn kien hemm il-bejtiet, għax ma riedx ibati hu waħdu għall-għasafar, u mbagħad ticolhom il-qattusa. Għalhekk ftiehm u għal nhar il-Hadd, wara l-quddies għal xi t-tmienja-u-nofs. Pawlu kien ta' kelmtu:

gie minn tarf ir-raġal, iltaqa' ma' Nazju fil-ħin u fejn ftiehemu, u kienu sejrin għalanija.

Kif kienu għaddejjin mit-triq tal-Knisja, jithadtu fuq l-għasafar, Nazju qata' l-kliem u qal: "Ara, ġejja dik!" Pawlu wkoll ħares 'il-quddiem biex jara min hi *dik*, li kienet ġejja.

Kienet tfajla ta' xi għaxar snin, la tgħid fiexna w-anqas irqiqa: liebsa nadif; f'riġleha żarbun żhibi, ileqq mera; ġrabiet żoroq, sa taħt irkubtejha, u libsa qasira ħamranija; imghoddija tinjiet-tinjiet, minn qaddha l-isfel. Wiċċha bejn tawwali u mdawwar, lewn il-warda, xofftejha ħomor u rqaq, imneherha mislut, għajnejha kbar u suwed. Xaġġarha ma kienx jidher, għax imghotti minn ċulqana żgħira tlellex, li kienet iżzommha kemm-xejn f'tarfha, bil-wejda tagħha, bajda-bajda, il-lemnija; waqt li x-xellugija moħbija taħtha. Timxi sewwa ma ħares imkien għajr quddiemha, qiesha xebba.

Malli waslet ħidejhom ħarset u tbissmet ħafif; hekk ħelwa dehret dak il-ħin, li Pawlu bla ma ried, waqaf bħal milqut minn xi seher. "Isa, Vitor," qalilha Nazju, "ommi qiegħda tistenniek!" It-tfajla ħarrket rasha, egħliem ta' iwa, u baqgħet sejra.

Pawlu raġa' beda jimxi, u għal ftit tal-ħin ma tkellem xejn. Ħares l'ura, imbagħad dar bħal mibluh u qal lil sieħbu: "Din oħtok, Naz?" "Iwa", wieġeb Nazju "din oħti ż-żgħira"; u baqgħu jimxu siktin.

"Jekk meta nikber għad niżzewweġ", kien igħid bejnu u bejn ruħu Pawlu, "lil dit-tifla għad nieħu. Kemm hi sabiħa! U kemm hi għaqlija! Ġmiel u għaqal! X'jista' jingħata f'tifla aktar minn hekk?"

U ż-żewġ subien baqgħu sejrin għall-għasafar.

* * *

Minn din il-laqqgħa kienu għaddew xi snin. F'daž-żmien Pawlu kien beda jduq ġmielu l-imrar tal-ħajja. Missieru kien ilu li miet qabel il-laqqgħa li semmejna fuq, w-issa ommu wkoll kienet marret għand Alla. Kellu żewġ ħutu d-dar, snin akbar minnu, tifla u tifel; imma l-waħida kienet iddur ma' kull riħ, u l-ieħor, bniedem żorr u ta' qattani. It-tnejn daru għalih, imsejken tifel, lejl u nhar igemgmulu u jgħajruh: "bla ħila". Għalhekk beda jaħseb kif idabbar rasu, għax ra li dik ma kenitx ħajja għalih.

Imbghad, meta beda l-ħarb il-kbir, Pawlu bla kliem ma' ħadd, inkiteb u siefer għal Salonka, mat-tajfa tal-Ingliži. Beda jmur u jiġi, u billi 'l ħutu kien iħokkilhom idejhom, kienu juru ruħhom li jġibuh. Il-ħarb waqaf, u bil-flus li kien għad għandu Pawlu qatagħha li jmur l-Awstralja, kif għamel tassew.

U 'l Vitor, insiha għal kollox Pawlu? Issa naraw.

* * *

Issa qegħdin l-Awstralja, nisimgħu lil Oskar, żagħżuġh minn Birkirkara, u lil Pawlu, mir-raħal li kieku ma ridtx in-semmi ismu, jithaddtu bil-qieghda fuq dikkiena fi ġnien, taħt sigra tal-lewż innawwra, għalihom weħiedhom. Oskar kien se' jarġa' għal Malta, biex jizzewweġ ix-xebba li togħġbu. Kien trabba tista' tgħid flimkien magħha, għax ommiethom kienu ġirien, bieb ma' bieb. Billi issa Oskar kellu x'erba' ħabbiet ġmielhom, qata' li jmur Malta, jizzewweġ lil Lily, jiftaħi ħanut u jgħix f'daru bis-sliema.

"U inti ma biħsibekx tgħarraqa, Pawl?" qallu Oskar meta temm taħdidtu. X'għandek xi tgħid fiha dik l-Irlandiża ta' xagħarha aħmar? Sabiħa, flus għandha, mill-għaqaqal m'hix nieqsa, għax qatt ma smajt li ħarset lejn ħadd ħliefek. Li kont jien minn bidlek, u kieku ma lhaqtx ftehemt ma' Lily, ma kontx inħalliha tiflef rasha, imsejkna tifla, bħal ma qieghed tagħmel int."

"Mitt bniedem, mitt fehma, Osk!" wieġeb Pawlu bla ma tħarrek, minn kif kien fuq dahar id-dikkiena, iħares lejn il-ħaxix quddiemu, b'riġlejh immattrin imsallbin waħda fuq l-oħra, u idejh marbutin fuq sidru, u hekk baqa'. "Ighidu li min jitlaqqam darba bil-ġidri ma jimrad qatt bih; u jien, fija, dik il-ħaġa li jgħidulha mħabba, sfatli bħall-ġidri. Meta kelli x'erbatax-il-sena rajt naqra ta' tifla (rajtha biss, ifhimni); kienet hekk sabiħa... hekk ħelwa... hekk... ma nafx kif nibda ngħidlek, li saħħritni bir-ruħ u l-ġisem. Minn dak inhar sa issa, anqas jekk nara l-isbaħ bint is-slaten ma ċcaqlaqni..... għedtlek, bħall-ġidri: tlaqqamt darba, tbarrejt għal dejjem."

"U dan kollu għax rajtha darba biss, Pawl?"

"Darba waħda biss rajtha tassew, konna sejrin naqbd u l-għasafar ħuha w-jiena; imma kemm drabi rajtha bil-ħjiel, Alla waħdu jaf; hawn ukoll tidhirli, l-aktar meta jiġi xi nhar riżqu ħażin; imma iżjed meta kont Salonka. Wara nhar xogħol

fil-bard, bil-borra niezla fuqna, konna mmorru nistrieġu fuq naqra ta' mitraġ, fuq sodda tal-għuda baxxa. Ilma jqattar fuqna; ilma għaddej minn taħtna. Qabel ma għajni tmur bija, kont nistħajjel naraha ġejja min-naħa tal-knisja tar-raġal, miexja qajl-qajl, ma tħares lejn liadd, b'dawk t-tinjiet tal-libsa ħamranija jinfetħu u jingħalqu fuq irkubtejha mal-mixi: wiċċha bejn imdawwar u tawwali, lewn il-warda ta' Meju; għajnejha jiddu. Tasa .... tħares lejja, titbissew u tibqa' sejra...

"Aħh!" qal Oskar, u rema s-sigarrett bil-herra, għax billi kien iħares mistagħġeb lejn Pawlu, insieh imqabba bejn subgħajh, u ħaraqhomlu. Bell tarf il-maktur bir-riq, għorok subgħajh, u qal: "U għax ma tiżzewwiġhiex Pawl?"

"Hm! Hemm għadha tistennieni! Sa' l lum ilha li żżewwġet! Tifla sabiħa, bint il-għaqal, min jaf kemm ilha li żżewwġet. Għax ma żżewwiġhiex, kien messek għiedti."

"Iwa, tajjeb: għax ma żżewwiġhiex?"

"Għal żewġ ħwejjeg, Osk; u dawn iż-żewġ ħwejjeg, jit-waħħdu f'ħaġa waħda. L-ewwel, għax jien għażli ħażin. It-tieni, għax dit-tifla nħobbha tas-sewwa. U dawn iż-żewġ ħwejjeg jingħaqdu f'waħda: għax ma rridhiex tbat. Kieku ħadtha jien, għażli ħażin kif inhu, kien ikollha tbat miegħi; imma min tħobbu ma tridux ibati; u għalhekk ma ħadthiex, biex ma nġagħlihiex tbat.... Ħalli hekk aħjar, jien inbati waħdi, u hi.... tithenna, imqar ma' raġ...." *Raġel ieħor*, kien sa' jgħid, imma żamm il-kelma u bħal kien se' jolfoq.

* * *

Għaddew xi snin oħra. Issa ninsabu Malta, ġewwa dar fir-raġal li ma ridtx insemmi ismu. Mara xiħa, kobba fuq sodda, u Pawlu bil-qiegħda fuq sigġu ħdejha. Hu kien issa qorob l-erbghin, u ġiè Malta nġabar ma' għamtu, xebba xiħa. Minn *dawk* kien ġieb xi ħaġa wkoll, u issa kien qabad jaħdem fil-magħmel tal-ħarir, in-naħa tas-Sindġana, naħseb taf fejn. Filgħaxija kien jiġi kull jum jorqod id-dar.

"Int għidit *Użarju* Pawl?" qaltu għamtu wara sikta twajla. "Iwa, għiedtu," wieġeb Pawlu. "Jien ukoll," temmet għamtu *Żeż*. "Kont il-Knisja, ġiet Anni tax-Xejxu, qalti: Tridux ingħidu l-*Użarju* fl-imkien, *Żeż*? Għidtilha: Iwa; u għidnih".

Mita Żeżi semmjet ix-Xejxu, Pawlu bħal inħasad. In-baġħad wara ftit li x-xiħa siktet Pawlu qal: "Lil tax-Xejxu nafhom. Naf is-subien, u naf ukoll waħida mill-bniet: Vitor. Kienet naqra ta' tifla: ilu dan!. Min jaf s'issa kemm ilha li żżewwġet!

"Lê!" wieġet għammtu Żeżi, ittawwal l-e biex turih kemm li qal hu kien bġħid mis-sewwa. "Lê! Waħida biss iż-żewwġet mill-bniet, u daqs kemm qalulha ħutha. M'għandhomx ħsieb iż-żwieġ, imsieken. Kemm huma tfal tajba! 'Qas hawn bħalhom ir-raħal."

Minn dan kollu Pawlu ma fehemx ħilief il-"Le", għax rasu bdiet ittextex u qalbu tħabbat qawwi, u ħaseb li se' jħossu ħażin. Mita ġie f'tiegħu raġa' tenna, biex jara kienx sama' sewwa: "Ma nafx għala ma żżewwġux, daqs kemm huma nies sewwa". "Għax ma ridux", reġġġiet għammtu "ma baġħtux ftit joħtuhom". Is-subien kien se' jkollhom xi jgħidu mħabba f'Vitor, xi sena ilu. Riedha Dovik tal-Qares, u ħuha l-kbir bħal wegħdħielu, għax ħbieb mieġħu ħobż u sikkina: u Dovik 'qas fih xi tġħid. Mita qalulha, b'xejn ma riedet tisma' Xi ċċaqlaq, l-iġbla? U Nazju kien iżomm magħħa, u għal ftit ma kellux xi jgħid ma' ħuh il-kbir fuq hekk. Sa kien sejjer jeħodha u jikri għalihom it-tnejn weħedhom. Titkellimx int, taf, għax barra ħadd ma jaf xejn. Lili qaltli oħthom Anni, għax tafda mieġħi".

Jekk Pawlu raqadx tajjeb dak il-lejl, tista' tobsor inti, Anqas għalaq għajnejħ! Igħejja fuq ġenb, jinqaleb fuq l-ieħor. u jaħseb: jistħajjel u jaħseb. Stħajlu jibġħat joħtob lil Vitor. Tġħid iwa. Iniedu. Itejjġu. Joqogħdu fid-dar ma' għammtu. Jiġi kull-jum mix-xoġħol, u jsibha d-dar tistennieh. Igħidilha fuq kull ma' għadda minn għalih fis-safar, l-iżjed fuq il-bniet li kienu jistaduh, u hu ma riedx jaf bihom, imħabba fiha. Dan u mitt ħaġ'oħra. Għal xi t-tlieta ta' filgħodu beda jħoss xi wegħħa f'rasu; il-ħisbijiet bdew jitbiddu weħedhom. Fl-aħħar għajnu marret biħ u raqad sa s-sebħ.

* * *

Hawn jeħtieġli nqassar fejn kont nixtieq intawwal. Pawlu kien fetaħ qalbu ma' għammtu, u din marret ħi nfisha toħtoblu 'lVitor. Ĥwejjegħ tal-għaġeb! Vitor mill-ewwel qalet "iwa", donnha kienet tistennieh! Issa naf ukoll għaliex, imma ma

ngħidx, biex inqassar kemm nista'. Pawlu mita sama' l-għamtu, ma satax jemmen lil widnejh; bil-ferħ kien se' jimrad, għax ma kellu qalb ebda ikel iżjed għal xi ġimagħtejn.

Għagħglu nedew, u Vitor riedet imorru jtejjgu l-Mellieħa, fil Għar tal-Madonna, u hekk għamlu. Nies kien hemm qajla: il-graba u x'erba' ħbieb tal-qalb. Għamlu kollox sewwa u bla tlellix. Filgħaxija ġew ir-raħal u marru d-dar.

Wara li tħaddtu ftit ma' Żezi, għammet Pawlu, dahlu l-"Maqdes" tagħhom, kif kien isemmi Pawlu d-dar tar-rqad. U tassew, kienet qiesha Knisja, daqs kemm kien fiha xbihat ta' qaddisin. Malli dahlu, Pawlu mejjel il-bieb, qabad lil Vitor minn driegħha, u .. aqta'? Qegħda għar-rkobbtejha miegħu quddiem salib sabiħ, kbir, bi Kristu msallab fuqu. "Niżzu ħajr l'Alla, Vitor, għall-ħniena kbira li għamel magħna!" qalilha. Raddew is-salib u bdew jitolbu.

Inbagħad qamu, u Pawlu ħadha u qegħdha bilqegħda ħdejh fuq is-sufan. B'idu l-Ieminija ħa' idha x-xellugija; u driegħu qegħdu madwar għionqha.... "X'jidhirlek, Vitor?" qalilha, għajnejh f'għajnejha. "Issa mela, aħna għal flimkien! Flimkien, fil-kotra tad-dwejjaq, u fil-ftit tal-hena li fiha l-ħajja! Inwieżnu s-salib ta' xulxin: jekk naqa' jien tqajjimni inti, jekk taqa' inti, inqajjemek jien; hekk, it-triq kollha sal-Golgotha; il-ħajja kollha sal-mewt! Ħaġa tal-għaġeb! Daqs kemm kont f'tigrib jiena... daqs kemm għadda minn għalija, u dejjem ħriġt bis-sliema! U int ukoll... daqs kemm riduk, u qatt ma ridt tiżzewweg! Min kellu jgħidilna, li wara dawn is-snin kollha, wara dan it-taħbit kollu, kellna fl-aħħar niltaqgħu flimkien?... Ara, mita jkun mn-Alla!